

Van droom naar daad. De kracht van een concept in de governance van partnerschappen – Valerie Dewaelheyns, Lies Messely

Het traditionele partnerschap in gebiedsgerichte ontwikkelingsprocessen lijkt vaak daar te stoppen waar het burgerinitiatief begint. Toch hoeven beide niet geïsoleerd te zijn van elkaar. Om dit aan te tonen, focussen we op de governance van partnerschappen die ontstaan rond de concepten ‘streek’ en ‘tuincomplex’. Hoewel deze concepten weinig gemeenschappelijk lijken te hebben, zijn ze beide in staat om de blik van een groot aantal verschillende actoren te verruimen en hen te inspireren tot actie. Daarnaast kunnen beide concepten ingezet worden voor het bereiken van collectieve maatschappelijke doelstellingen. Uit de vergelijking blijkt dat de lokale schaalniveaus (XS tot L) de motor voor verandering zijn, waarbij hogere schaalniveaus (XL tot XXXL) een flexibel beleidskader en gemeenschappelijke richtlijnen zouden moeten ontwikkelen om lokale en zelfs private acties en initiatieven te begeleiden. Uit de analyse van het institutionaliseringsproces van de gebiedsgerichte werking rond het concept ‘streek’ vinden we drie dimensies terug die gezorgd hebben voor de overgang van droom naar daad: verbeelden, verkennen en verwezenlijken. Dezelfde dimensies komen ook naar voor bij de processen rond het concept ‘tuincomplex’. Het vergelijken van de governance van deze twee concepten brengt dus niet alleen een waaier aan actoren en partnerschappen in beeld, maar toont ook het belang aan van een inspirerend concept dat blikken verruimt en uitnodigt tot verkenning van partnerschappen en initiatieven. Dit laat toe om met behulp van de drie dimensies verbeelden, verkennen en verwezenlijken droom in daad om te zetten.

Van droom naar daad

De kracht van een concept in de governance van partnerschappen

Valerie Dewaelheyns, Lies Messely

‘Tuincomplex’ en ‘streek’ zijn voorbeelden van inspirerende concepten die de blik van actoren kunnen verruimen.

Om inspirerende concepten van droom naar daad te brengen zijn er steeds drie dimensies nodig, in wisselende verhoudingen doorheen de tijd: verbeelden, verkennen, verwezenlijken.

In de dimensies verkennen en verwezenlijken zijn lokale schaalniveaus (XS tot L) de motor voor verandering, waarbij hogere schaalniveaus (XL tot XXXL) een flexibel beleidskader en gemeenschappelijke richtlijnen zouden moeten ontwikkelen om lokale en zelfs private acties en initiatieven te begeleiden.

Valerie Dewaelheyns – KU Leuven, valerie.dewaelheyns@kuleuven.be

Lies Messely – ILVO, Landbouw en Maatschappij, lies.messely@ilvo.vlaanderen.be

Het voorgestelde onderzoek werd gefinancierd door het Instituut voor Landbouw en Visserij onderzoek (ILVO) en uitgevoerd binnen de afdeling Landbouw en Maatschappij.

Van droom naar daad

De kracht van een concept in de governance van partnerschappen

Het traditionele partnerschap in gebiedsgerichte ontwikkelingsprocessen lijkt vaak daar te stoppen waar het burgerinitiatief begint. Toch hoeven beide niet geïsoleerd te zijn van elkaar. Om dit aan te tonen focussen we op de governance van de partnerschappen die ontstaan rond de concepten ‘streek’ en ‘tuincomplex’. Op het eerste gezicht lijken deze concepten weinig gemeenschappelijk te hebben. Op het tweede gezicht echter zijn beide in staat om de blik van een groot aantal verschillende actoren te verruimen en hen te inspireren tot actie. Beide concepten kunnen ingezet worden voor het bereiken van collectieve maatschappelijke doelstellingen, zoals het opvangen van klimaatverandering, verbeteren van lokale leefkwaliteit en welzijn en het verduurzamen van onze voedingsgewoontes.

Het concept ‘streek’ bestuderen we aan de hand van de case Westhoek. Dit is een streek waarin al verschillende stappen gezet zijn om van de droom ‘streek’ naar daad te gaan. Het concept ‘tuincomplex’ is een relatief jong verhaal waarin volop gewerkt wordt aan inspiratie en verkenning. Door de droom op te laden en mensen te inspireren kan het concept stilaan doorgroeien naar een verwezenlijking waarbij diverse partnerschappen private personen actief aanspreken. Het samenleggen van deze twee concepten brengt niet alleen een waaier aan actoren en partnerschappen in beeld, maar toont ook het belang aan van een inspirerend concept dat uitnodigt tot verkenning van partnerschappen en initiatieven om van droom naar daad te kunnen gaan. Vanuit de analyse van de Westhoek kunnen we handvaten aanreiken om met het inspirerende concept tuincomplex aan de slag te gaan.

Verruiming vanuit de zoektocht naar nieuwe perspectieven

De streekontwikkeling Westhoek is een operationeel project dat zich voornamelijk richt op actoren uit beleid en middenveld. Het tuincomplex is een verkennend verhaal over mogelijke partnerschappen dat expliciet vertrekt vanuit het centraal stellen van de individuele burger. Voor beide cases bespreken we kort het concept, het proces dat hierachter schuilt en de actoren die in beeld komen.

Streekontwikkeling Westhoek

Zoals de naam al doet vermoeden, is de Westhoek een streek gelegen in het uiterste westen van België, in de provincie West-Vlaanderen. De Westhoek bestaat uit 18 gemeenten en is één van de meest landelijke gebieden in een sterkt verstedelijkt Vlaanderen en landbouw is er nog steeds een belangrijke sector, zowel naar ruimtegebruik als naar tewerkstelling (LAG Westhoek 2006).

De ene streek is de andere niet...

Zoals elders in Europa zien we ook in Vlaanderen een hernieuwde aandacht voor regio's en streken, zowel in onderzoek, bij het beleid als bij verschillende actoren uit het middenveld. Wij volgen hier de constructivistische benadering, waarbij streken niet statisch zijn, maar dynamische constructen die gevormd en opgebouwd worden door de interactie van een groot aantal actoren en autonome, sociale, politieke en economische processen (Jonas 2012, Paasi 2009).

De streek Westhoek en de provincie West-Vlaanderen hebben een specifieke institutionele context die het mogelijk maakt om gebiedsgericht te werken rond een aantal thema's. Het niveau van de provincie werd namelijk als “te groot” ervaren voor het aanpakken van een aantal thema's waarvoor het

gemeentelijke niveau “te klein” bleek. Sinds 1997 is het grondgebied van de provincie West-Vlaanderen dan ook opgedeeld in vier streken die elk een eigen gebiedsgerichte werking kennen. Deze vier streken vormen een intermediair beleidsniveau tussen gemeenten en provincie. In elk van de vier streken staat een streekhuis waar zowel provinciale gebiedswerkers als verschillende middenveldorganisaties tewerkgesteld zijn. Zo is er een toegankelijk provinciaal aanspreekpunt voor lokale besturen en bovenlokale organisaties. De gebiedsgerichte werking werkt zo veel mogelijk geïntegreerd, waarbij de grenzen tussen sectoren worden overstegen.

De Westhoek als pionier in gebiedsgerichte werking

De drijvende kracht achter de provinciale dienst ‘gebiedsgerichte werking’ is terug te vinden in de Westhoek. Een aantal gedreven mensen ervaarden de nood om op streekniveau met gebundelde kracht te kunnen werken rond een aantal problematieken. Specifieke acties van deze personen hebben geleid tot de oprichting van de gebiedsgerichte werking in heel de provincie West-Vlaanderen (Messely et al., 2014).

In de jaren '80 werd vanuit provinciaal en Vlaams beleid vooral ingezet op de ontwikkeling van de centrumsteden en de infrastructurele ontsluiting van de streek, en kwamen plattelandsthema's minder aan bod. In die periode was er dan ook nog geen sprake van de Westhoek als geïnstitutionaliseerde streek. Wel was er toen een zuidelijke Westhoek, waar de organisatie Opbouwwerk Heuvelland aan de slag was, en een noordelijke Westhoek met de organisatie Samenlevingsopbouw Veurne-Diksmuide. Beide organisaties werkten intergemeentelijk rond plattelandsontwikkeling en samenlevingsthema's. In beide organisaties waren ook een aantal enthousiaste trekkers actief, die geïnspireerd waren door hun streek. Bij ontmoetingen op verschillende overlegmomenten beseften deze trekkers dat er veel gemeenschappelijkheden waren tussen de zuidelijke en noordelijke Westhoek. Langzaam groeide de behoefte om op het grondgebied van de Westhoek samen te kunnen werken als één streek. Hierdoor zou er efficiënter en meer gericht gewerkt kunnen worden rond plattelandsthema's. De trekkers van beide organisaties waren dan ook bereid om zich in te zetten voor een eerste verkennende samenwerking. Deze samenwerking was aanvankelijk zeer informeel, maar de behoefte aan structurering en formalisering groeide. In 1989 werden de organisaties hiervoor een eerste stap gezet met het samenvoegen van Opbouwwerk Heuvelland en Samenlevingsopbouw Veurne-Diksmuide samengevoegd tot Samenlevingsopbouw Westhoek. Onder impuls van Samenlevingsopbouw Westhoek werd ook het burgemeestersoverleg Westhoek opgericht (Provincie West-Vlaanderen, 2006).

Tussen 1990 en 2000 werden deze regionale dynamiek, en acties en initiatieven van de trekkers verder uitgebreid. Door de toenemende nood aan het verankeren van de eerder informele initiatieven en manier van gebiedsgericht te werken werden structuren opgezet die de lokale besturen met elkaar verbinden. Tegelijk ontstond de link met de provincie, die mee het kader en het mandaat creëerde voor deze verankering. De gebiedsgerichte werking werd in 1996 geïnstitutionaliseerd door de provincie met het goedkeuren van de eerste beleidsnota ‘Gebiedsgerichte werking’. Deze nota zet de lijnen uit waarbinnen de provincie, gemeentes en middenveld gebiedsgericht aan de slag konden. Ook de samenwerking tussen de lokale besturen groeide verder uit tot het Westhoekoverleg, een vast samenwerkingsverband tussen de burgemeesters van de streek. Tot op vandaag zijn zowel de gebiedsgerichte werking als het burgemeestersoverleg operationeel in de Westhoek.

In dit institutionaliseringsproces waren de trekkers of pioniers cruciaal. Deze pioniers handelden vanuit de verbondenheid met hun streek en het grote ontwikkelingspotentieel dat zij in de Westhoek zagen. Ze zorgden voor een dynamiek in de streekvormingsprocessen en institutionalisering van de gebiedsgerichte werking in de Westhoek. Ze brachten linken en samenwerkingen tot stand tussen verschillende actoren, sectoren en beleidsniveaus (Messely et al., 2014).

Gebiedsgerichte werking anno 2016 – actoren en rollen

Een groot aantal publieke en private actoren zijn betrokken bij de gebiedsgerichte werking in de Westhoek.

- Op het hoogste schaalniveau vinden we Europa (XXXL). Vooral het Europese plattelandsbeleid heeft via de budgetten een impact op de gebiedsgerichte werking.
- Ook Vlaanderen (XXL) heeft een plattelandsbeleid dat het functioneren van de gebiedsgerichte werking stuurt, naast het richtinggevend kader gevormd door het sectoraal beleid rond natuur en leefmilieu, welzijn, etc. Aan dit Vlaams beleid worden budgetten gekoppeld, die de gebiedswerkers in de Westhoek zo efficiënt mogelijk trachten in te zetten.
- De provincie West-Vlaanderen (XL) volgt in grote lijnen het Vlaamse beleid en voegt voor een aantal zaken nog provinciale prioriteiten toe. De provinciale dienst gebiedsgericht beleid stuurt gebiedswerkers in alle streken in West-Vlaanderen aan en zet een aantal grote lijnen uit (Provincie West-Vlaanderen, 2009).
- Gebiedsgerichte werking Westhoek (L) bestaat uit provinciale gebiedswerkers die binnen het provinciale kader specifieke regionale insteken geven. De regiocoördinator stuurt een team van gebiedswerkers aan, die samen met verschillende publieke en private actoren op projectbasis de streekvisie operationaliseren. Deze streekvisie komt tot stand via intensief overleg met alle betrokken actoren, maar is niet bindend. Op dit moment werkt de gebiedsgerichte werking rond de thema's landbouw, natuur, cultuur, economie en tewerkstelling, welzijn en wonen, en tot slot toerisme en recreatie.
- De gemeenten (M) zijn betrokken via het Westhoekoverleg. In tegenstelling tot het Europese, Vlaamse en provinciale beleid stellen zij geen budget ter beschikking. De lokale besturen zijn echter cruciale partners omdat zij vanuit hun dagelijkse activiteiten een impact hebben op alle thema's van de gebiedsgerichte werking. De regiocoördinator en gebiedswerkers trachten dan ook zo vaak mogelijk de lokale besturen mee te nemen in hun projecten en ontwikkeling van een streekvisie.

De private actoren die betrokken zijn in de gebiedsgerichte werking, bevinden zich op een kleiner schaalniveau. Er is een grote verscheidenheid aan middenveldorganisaties (L en M) die in meer of mindere mate betrokken zijn bij de dagelijkse werking: Regionaal Economisch Sociaal Overlegcomité (RESOC) Westhoek, Sociaal - Economische Raad voor de Regio (SERR) Oostende-Westhoek, de Regionale Landschappen West-Vlaamse Heuvels en IJzer en Polder, het intergemeentelijk samenwerkingsverband Cultuur Achthoek, Boerenbond, Samenlevingsopbouw, Westtoer, Natuurpunt, etc.

Samenvattend zetten een aantal publieke actoren de grote lijnen uit voor de gebiedsgerichte werking in de Westhoek en voorzien hiervoor ook een groot deel van het budget. De provincie West-Vlaanderen heeft naast de typische sturende rol ook een meer faciliterende rol door het mogelijk maken van een gebiedsgerichte aanpak. De gemeenten zijn cruciaal voor het omzetten van de streekvisie in de praktijk. De private actoren bevinden zich vooral op het streekniveau (L en M). Opvallend hierbij is

dat het (X)S schaalniveau afwezig is binnen de gebiedsgerichte werking Westhoek. Er is geen structurele samenwerking met burgers of burgerinitiatieven.

Tuincomplex

Met een oppervlakte-inname van 8% van Vlaanderen en het potentieel om een veelheid aan ecosysteemdiensten te ondersteunen, lijken privétuinen een strategische rol te kunnen spelen in de ontwikkeling van onze dagelijkse leefomgeving. Alleen worden tuinen al te vaak beschouwd als op zichzelf staande eenheden. Het zouden ruimtes zijn die geen maatschappelijke of ecologische meerwaarde lijken te realiseren. Ze zijn klein, versnipperd en liggen verloren tussen ‘stad’ en ‘platteland’. Het zijn ‘private paradijzen’ waarin het moeilijk sturen lijkt en waar de ‘tirannie van de kleine beslissingen’ welig tiert (Dewaelheyns, 2015).

Een uitnodiging voor een strategisch perspectief op tuinen

In de zoektocht naar manieren om onze tuinen strategisch te kunnen laten uitgroeien tot een collectieve en meer duurzame versie van zichzelf kwam het concept ‘tuincomplex’ naar voor. Naast het bekijken van privétuinen als individuele paradijzen kunnen we ook uitzoomen naar het geheel van privétuinen binnen een bepaald gebied. Dit geheel noemen we het tuincomplex. Zo overstijgen we de beperkingen die individuele tuingrenzen opleggen aan de manier waarop we kijken naar privétuinen. Het tuincomplex is niet alleen een tastbare landschappelijke structuur, maar ook een abstracte weergave van het geheel aan tuinen en tuiniers. Op die manier biedt het een startpunt voor de zoektocht naar nieuwe perspectieven op onze bestaande ruimte (Dewaelheyns, 2014). De grootste uitdaging aan het creëren van meerwaarde in het tuincomplex is en blijft het betrekken van de individuele burger.

De zoektocht naar een strategische reflectie op privétuinen werd geprikkeld door een grotendeels ontbreken van tuinen in onderzoek agenda’s en beleidsvoering. Tuinen bevonden zich in een institutionele leegte. Ze werden vaak beschouwd als op zich staande ruimtes die op het eerste zicht weinig tot geen maatschappelijke meerwaarde lijken te realiseren. Deze institutionele leegte werd in stand gehouden door een vicieuze cirkel tussen gebrek aan betrouwbare, systematische en volledige gegevens, gebrek aan waardering, en gebrek aan (documentatie van) concrete acties op terrein.

Geïnspireerd door verkennend onderzoek naar de betekenis en strategische waarde van tuinen (Dewaelheyns, 2014) worden momenteel verschillende (beleids-)initiatieven verkend rond de rol van privétuinen binnen groenblauwe netwerken. Zo wordt er onder andere een transdisciplinair onderzoeksvoorstel rond tuinmonitoring uitgewerkt.

“Afsluitend wil ik stimuleren dat tuinen, openbaar domein en bedrijventerreinen meer ingericht worden volgens de ecologische en sociale noden van de omgeving en ze zo een grote bijdrage laten leveren aan het fijnmazig groenblauw netwerk.”

Joke Schauvliege (Beleidsnota Omgeving 2014-2019, Pagina 50)

Actoren en hun rollen

Bij de zoektocht naar nieuwe perspectieven op tuinen en naar strategieën om die perspectieven om te zetten van droom naar werkelijkheid komt een brede waaier aan actorgroepen in beeld. Zowel private als publieke actoren komen in beeld. Deze actoren worden verdeeld over zeven schaalniveaus, gaande van het kleinste schaalniveau (XS) tot het grootste (XXXL). Voor elk van deze actoren en schaalniveaus kunnen duidelijke rollen onderscheiden worden.

De individuele tuineigenaars zijn de belangrijkste groep van actoren. Zij zouden uiteindelijk de vooropgestelde doelstellingen moeten gaan realiseren in hun tuinen. De tuineigenaars bevinden zich dan ook op het kleinste schaalniveau XS. Deze groep moet erkend worden in zijn diversiteit aan bereidheid om een bepaald engagement aan te gaan. Strategieën moeten afgestemd worden op de verschillende doelgroepen. We vonden dat private tuineigenaars beslissingen over hun tuinontwerp- en beheer vooral baseren op persoonlijke voorkeuren, geraadpleegde bronnen en het advies en de meningen van derde partijen. Deze derde partijen zijn mensen waarmee er een nauwe betrokkenheid is, zoals familie maar ook vrienden, burens en collega's. Ook deze derde partijen worden beïnvloed door hun persoonlijke voorkeuren en de bronnen die zij raadplegen. Zij maken eveneens deel uit van het XS niveau.

Een trapje hoger vinden we het S niveau. Op dit niveau bevinden zich die private actoren die meerdere individuele tuineigenaars van het XS niveau beïnvloeden. Hier zijn voornamelijk de verkopers in tuincentra en doe-het-zelf winkels belangrijk, maar ook tuinarchitecten en tuinaannemers bevinden zich op dit niveau. Voor veel tuiniers zijn verkopers in tuincentra en doe-het-zelf winkels de belangrijkste bron van informatie, en mensen geven aan dat ze door deze personen beïnvloed worden bij hun aankopen. Het S niveau blijkt een belangrijke schakel tussen de vooropgestelde beleidsdoelstellingen en hun realisatie op terrein door duizenden individuele tuineigenaars. Omdat een beperkt aantal van deze actoren op het S niveau een grote groep actoren op het XS niveau bereiken, is het verleidelijk om vooral deze groep op het S niveau te mobiliseren. Het lijkt momenteel echter nog geen optie om de via het S niveau de individuele tuiniers te willen bereiken. De voorlopig onvoldoende vraag naar advies en producten voor duurzaam tuinieren vanuit het XS niveau geeft op het S niveau geen stimulans om een bepaald aanbod te voorzien. Eens vanuit, een misschien beperkte groep, tuiniers vragen naar aanbod toenemen, zullen actoren op het S niveau volgen, en zo een grotere groep op XS niveau kunnen aanspreken.

De publieke actoren bevinden zich op de overblijvende vijf schaalniveaus, gaande van de lokale overheden (M) tot Europa (XXXL). Deze groepen van actoren bevatten zowel overheidsactoren als (semi-)private stakeholders met een publiek karakter, zoals vzw's, intercommunales, onderzoekers en media. In het algemeen hebben deze publieke actoren vooral een ondersteunende rol. Ze hebben zowel de taak als bevoegdheid om een (beleids-)kader aan te bieden voor doelstellingen, acties en strategieën gericht op het optimaliseren van het tuincomplex.

- Steden en gemeenten op het M niveau worden beschouwd als een actor die het tuincomplex op de agenda's van private actoren kan zetten. Vooral het belang van de 'buurt' als eenheid en schaalniveau om op te werken bleek duidelijk.
- Zowel het L als XL niveau zijn schakels tussen het regionaal beleid op het XXL niveau en het M niveau. De actoren op deze schaalniveaus laten gemeenten toe om hun krachten te bundelen en te werken rond thema's die de gemeentegrenzen overschrijden. Ze kunnen ook voorzien in ondersteuning en beleidsrichtlijnen voor een bepaald aantal competenties relevant voor het tuincomplex. Milieu, biodiversiteit, landschap, plattelandontwikkeling, klimaatneutraliteit, ... dit zijn allemaal thema's waar bijvoorbeeld provincies (XL) en regionale landschappen (L) rond werken, en die allemaal puzzelstukjes zijn van een algemeen beleidskader rond privétuinen.
- Op het regionale niveau XXL vinden we de Vlaamse beleidsdomeinen terug, maar ook vzw's, de media en relevante sectoren en hun actoren. De Vlaamse Overheid lijkt vooral een

ondersteunende rol toegewezen te krijgen gericht op de lagere schaalniveaus. Een algemene beleidskader rond tuinen bestrijkt een veelheid aan beleidsdomeinen, waaronder ruimtelijke planning, wonen, leefmilieu, natuurbehoud, ... Een specifieke publieke actor die hier vermeld werd, zijn academische onderzoekers. Hun belangrijkste rol is het verzamelen van gegevens en inzichten in alle aspecten van het sociaalecologische systeem 'tuin'.

- Het laatste en hoogste schaalniveau dat naar voor kwam, is het XXXL of Europees niveau. De rol van Europa is eerder indirect, door richtlijnen (Natura2000, Waterrichtlijn), maar ook via (co-) financiering van praktijkprojecten en onderzoek (LIFE+, PDPO, Interreg) en het prioriteren van thema's, zoals groene infrastructuur (bijvoorbeeld European Commission, (2013)) en verharding (bijvoorbeeld European Commission (2012)). De wereldschaal (XXXXL) kwam niet naar voor. Actoren zijn internationale onderzoekers en multinationals. Toch kan onderzoek uit de VS inzichten geven in bijvoorbeeld de rol van informele instituties op het gebruik van chemische bestrijdingsmiddelen. Dergelijke inzichten kunnen opgepikt worden in Vlaams onderzoek. Multinationals ontwikkelen en produceren een waaier aan tuinproducten, die ook eindigen in de Vlaamse tuinen.

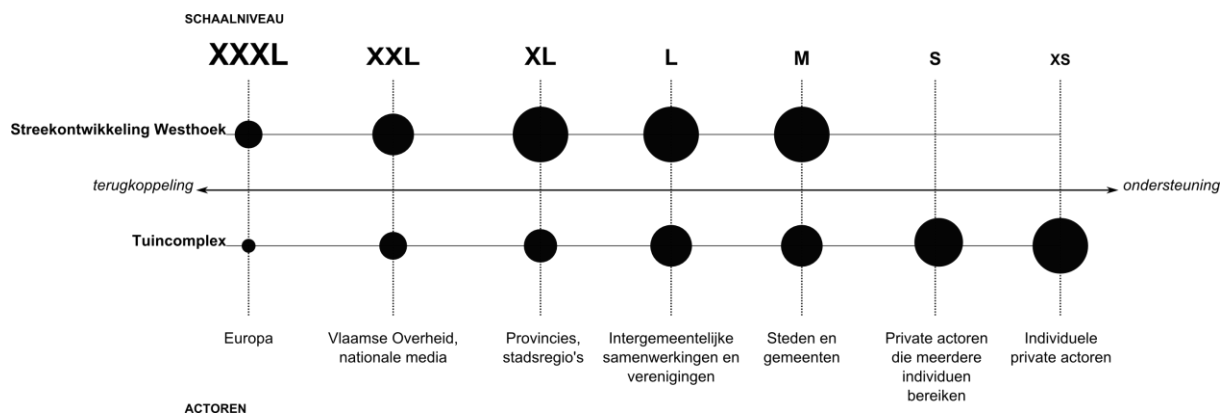
Het tuincomplex vraagt dus om een veelheid van samenwerkingen tussen een heterogeniteit van actoren. Zowel private als publieke actoren moeten expliciet betrokken worden.

Een waaier aan partnerschappen in beeld

Uit beide cases wordt samengevat dat de lokale schaalniveaus (XS tot L) de motor voor verandering, zijn, waarbij hogere schaalniveaus (XL tot XXXL) een flexibel beleidskader en gemeenschappelijke richtlijnen zouden moeten ontwikkelen om lokale en zelfs private acties en initiatieven te begeleiden (Figuur 1). Het samenbrengen van alle mogelijke actoren leidt tot drie groepen van partnerschappen: privaat-privaat, privaat-publiek, en publiek-publiek. Het in kaart brengen van deze diversiteit aan partners en partnerschappen maakt het mogelijk om verbindingen te zien tussen traditionele partnerschappen en burgerinitiatief. Hierdoor kan er ingespeeld worden op alle mensen die elk voor zich een deeltje van onze ruimte maken.

In de Westhoek wordt het als vanzelfsprekend gezien dat er een sterke rol weggelegd is voor publieke organisaties. Zij hebben een duidelijk mandaat om initiatief te nemen en acties tot uitvoering te brengen. De case bracht dan ook een eerder traditioneel publiek-publiek partnerschap naar voor waarbij burgers vertegenwoordigd worden door middenveldorganisaties. Observaties hierbij leren dat het niet altijd eenvoudig is om private actoren te laten vertegenwoordigen door organisaties en omgekeerd. Daarnaast lijkt het concept streek vooral inspirerend en mobiliserend te zijn voor publieke actoren van de hogere schaalniveaus.

Het verhaal van het tuincomplex geeft aan dat er inderdaad een specifieke rol voor private actoren weggelegd kan zijn in gebiedsgerichte ontwikkeling. Vanuit het concept 'tuincomplex' wordt gezocht naar partnerschappen die specifiek de individuele burger centraal stellen. Zo komen samenwerkingen tussen privaat-privaat en privaat-publiek duidelijk naar voor. Hierbij is de toewijzing van een mandaat wel diffuser. Zowel private als publieke actoren is het duidelijk dat private tuineigenaars zeggenschap hebben over de inrichting en het beheer van tuin, maar publieke actoren worden ook een duidelijk mandaat gegeven om deze private actoren te ondersteunen en sensibiliseren.

Figuur 1 Uit de cases Streekontwikkeling Westhoek en Tuincomplex komt een diversiteit aan actoren naar voor. Niet alleen de meer traditionele publieke partners, maar ook private actoren kunnen een expliciete rol spelen in gebiedsgerichte ontwikkelingen. Hoe groter de cirkel, hoe meer uitgesproken het mandaat van dit schaalniveau.

Van droom naar daad

Beide concepten ‘streek Westhoek’ en ‘tuincomplex’ ontstonden omdat een of meerdere trekkers een gebrek aan werking, beleid en initiatieven ervaarden rond één of meerdere thema’s. Om deze institutionele leegte op te vullen, lieten één of meerdere trekkers zich inspireren door deze concepten om partnerschappen uit te zetten.

Drie dimensies van partnerschappen in gebiedsgerichte ontwikkelingen

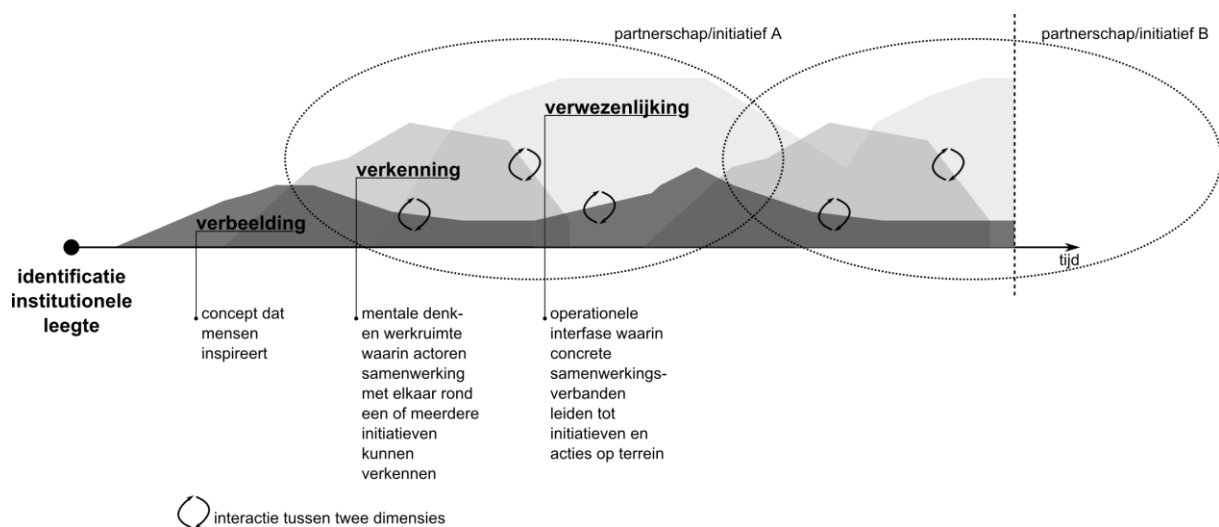
Het concept ‘streek’ kon in de Westhoek een groot aantal verschillende actoren inspireren om samen te werken aan ontwikkelingsprojecten. Uit het samenleggen van de processen rond de streek Westhoek en het tuincomplex vinden we drie dimensies terug die in onderlinge interactie de overgang van droom naar daad kunnen realiseren: verbeelden, verkennen en verwezenlijken. Waar de gebiedsgerichte werking ondertussen geïnstitutionaliseerd is in de Westhoek, is de institutionalisering van de idee achter het tuincomplex nog volop in ontwikkeling. Bij het tuincomplex is verbeelding momenteel dan ook nog de belangrijkste dimensie, maar er zijn ook al stappen gezet rond verkennen en verwezenlijken.

- **Verbeelden:** Centraal binnen deze dimensie staat een inspirerend concept dat de blik van actoren wil verruimen en hen uitnodigt om aan de slag te gaan. Geïnspireerd door de ideeën van de streek Westhoek en het tuincomplex rijpen eerste ideeën in de hoofden, maar de verbeelding resulteert nog niet onmiddellijk in acties op het terrein. In de Westhoek zien we dat de initiatieven voor de gebiedsgerichte werking voortkwamen uit een sterke verbondenheid met de streek. Ook het tuincomplex blijkt een inspirerend concept dat actoren aanzet tot het verbeelden van mogelijke acties die bijdragen tot maatschappelijke collectieve doelstellingen (Dewaelheyns, 2015).
- **Verkennen:** in deze dimensie gaan geïnspireerde actoren op zoek naar manieren en partners om hun ideeën om te zetten in de praktijk. Ze gaan aan de slag met het inspirerend concept dat mentale denk- en werkruimte creëert om eerste, informele projecten en samenwerkingen te verkennen. De eerste, informele samenwerkingen tussen Opbouwwerk Heuvelland en Samenlevingsopbouw Veurne-Diksmuide en het informele burgemeestersoverleg zijn hier voorbeelden van voor de streek Westhoek. Voor het tuincomplex wordt momenteel onder andere een projectvoorstel voorbereid ter ondersteuning van een actieplan in kader van het Vlaamse milieu- en natuurbeleid.

- **Verwezenlijken:** Vanuit de verkennende projecten en acties kan de nood aan continuïteit en verankering ontstaan, om effectief de vooropgestelde doelstellingen te kunnen bereiken. In deze dimensie staat dan ook het institutionaliseren van de nodige partnerschappen centraal. Deze partnerschappen bestaan idealiter uit een mix van publieke en private actoren. In de Westhoek werd vanuit het verkennende initiatief Samenlevingsopbouw Westhoek verbinding gezocht met publieke en private actoren vanuit verschillende sectoren. Door deze linken te creëren werd de gebiedsgerichte werking verwezenlijkt en geformaliseerd. Een eerste kleine verwezenlijking voor het concept tuincomplex was een sensibiliserende publieksstand over de kracht van privétuinen op het evenement ‘Leuven: stad van ideeën’. Deze stand trok talrijke bezoekers en hier werd persoonlijk mee in discussie gegaan over de rol van privétuinen.

Naargelang de projectfase komen deze drie dimensies in wisselende verhoudingen voor. Aanvankelijk is vooral de verbeeldende dimensie zeer belangrijk, waarbij een bepaald concept de blik verruimt en mensen inspireert tot actie. Naarmate het concept meer en meer tot de verbeelding spreekt, ontstaan ideeën rond acties die afgetoetst worden met mogelijke partners. Wanneer men een aantal verkennende acties heeft afgerond, zal de verwezenlijkende dimensie de overhand nemen.

Hoewel de dimensies elkaar in de tijd opvolgen, betekent dit niet dat de dimensies los staan van elkaar. De drie dimensies zijn dynamisch en geven voeding aan elkaar. Door verkennende initiatieven op te zetten kan de verbeeldende dimensie opgeladen worden met nieuwe inspiratie en goede praktijkvoorbeelden. Tegelijkertijd kan de verkennende dimensie aanleiding geven tot eerste stappen in de verwezenlijkende dimensie. Tijdens het verwezenlijken kunnen nieuwe verkenningen opgestart worden rond spin-off ideeën, en kunnen ook nieuwe elementen toegevoegd worden aan de verbeeldende dimensie.

Figuur 2 Op basis van de twee cases ‘Streek Westhoek’ en ‘Tuincomplex’ vinden we drie dimensies van partnerschappen in gebiedsgerichte ontwikkelingen: verbeelding, verkenning en verwezenlijking. Deze dimensies zijn in wisselende verhoudingen aanwezig in de tijd en staan in interactie met elkaar.

Succesfactoren voor governance van partnerschappen

Uit de case van gebiedsgerichte werking in de Westhoek en uit verkennende interviews over het in de praktijk brengen van het tuincomplex worden een aantal succesfactoren gedestilleerd voor de governance van partnerschappen. Deze succesfactoren kunnen verder handvaten aanreiken voor toekomstige acties of partnerschappen rond het tuincomplex, of nieuwe inspirerende projecten.

Voor elke actie en bijhorend partnerschap, verder coproductie genoemd, moet het duidelijk zijn wat de strategische ruimte of het speelveld is waarin stakeholders actie kunnen ondernemen. Op basis van de case gebiedsgerichte werking Westhoek (Messely, 2014) en onderzoek naar de mogelijkheden om initiatieven rond het tuincomplex op te zetten (Dewaelheyns, 2014) onderscheiden we vier belangrijke aspecten bij de afbakening van dit speelveld. De rol van de overheden is een eerste belangrijke factor. Er is nood aan een faciliterende overheid, die optimale condities creëert voor het verkennen en verwezenlijken van initiatieven opgestart vanuit een inspirerend concept. Hierbij is er ook duidelijk nood aan meer ruimte voor initiatief dat bottom-up wordt opgestart. Ten tweede zou elke coproductie effecten op lange termijn moeten vooropstellen. Hierbij is het wel belangrijk om realistische tussendoelen te stellen (Rogge et al., 2013), die gezien kunnen worden als de einddoelstellingen van kortlopende coproducties. Daarnaast zouden coproducties moeten streven naar integratie. Maatschappelijke problemen worden best gebiedsgericht benaderd, voorbij de grenzen van individuele beleidssectoren. Tot slot zijn ook individuele trekkers belangrijk bij het afbakenen van het speelveld. Het zijn die geïnspireerde en gemotiveerde mensen die de verbinding maken tussen publieke en private organisaties, politiek en sectoren en die cruciaal zijn voor de overgang van verbeelding naar verwezenlijking.

Daarnaast zijn ook drie aspecten van het afbakenen van het speelveld meer specifiek voor het tuincomplex. Het eerste aspect is het respecteren van de privétuin als een private ruimte die belangrijk is voor de Vlaming. Het tweede aspect is het moment waarop acties kunnen ondernomen worden. Zo kunnen nieuwe bewoners in een bestaande wijk aangesproken worden om gradueel het tuincomplex binnen een gevestigde buurt op te waarden, of kunnen specifieke doelstellingen voor privétuinen opgenomen worden in de voorschriften en het ontwerp van nieuwe woonprojecten. Ten derde is een gelijkwaardige behandeling van individuele tuiniers gewenst. Tuiniers verwijzen naar verschillen in beleidsrichtlijnen rond regenwaterputten tussen verschillende beleidsniveaus (provincies – gemeenten). Dit wordt ook procedurele gelijkheid genoemd (Rogge et al., 2013).

Conclusie

De concepten ‘streek Westhoek’ en ‘tuincomplex’ lijken op het eerste zicht geen verband met elkaar te houden. Toch blijken beide concepten de blikken van een groot aantal verschillende actoren te verruimen. Ze kunnen actoren inspireren om samen aan de slag te gaan voor het nastreven van een aantal maatschappelijke doelstellingen. Het vergelijken van de governance achter deze twee concepten brengt niet alleen een waaier aan actoren en partnerschappen in beeld. Ook het belang van een inspirerend concept dat uitnodigt tot verkenning van partnerschappen en initiatieven om van droom naar daad te kunnen gaan werd aangetoond. Deze overgang van droom naar daad omvat drie dimensies die in interactie staan met elkaar en elkaar in wisselende verhoudingen ontmoeten: verbeelden, verkennen en verwezenlijken.

Waar de gebiedsgerichte werking in de Westhoek op dit moment al operationeel is, zit de case tuincomplex nog volop in de verbeeldende en verkennende fase. De succesfactoren vanuit de gebiedsgerichte werking Westhoek bieden handvaten voor de trekkers en partnerschappen die aan de slag willen gaan met het tuincomplex. Zowel voor het tuincomplex als voor de gebiedsgerichte werking Westhoek is het een uitdaging voor de Vlaamse en provinciale overheden om een meer faciliterende rol op te nemen en meer ruimte te laten voor initiatief van lokale actoren, inclusief burgerbewegingen en initiatieven ((X)S – L).

Referenties

- Dewaelheyns, V., *The garden complex in strategic perspective. The case of Flanders.*, in *Faculty of Bioscience Engineering* 2014, KU Leuven: Leuven. p. 324.
- Dewaelheyns, V., *Ruimte maken voor het tuincomplex.*, in *Plandag 2105.*, E. Vanempten, Editor 2015: Leuven.
- European Commission, *Guidelines on best practice to limit, mitigate or compensate soil sealing*, 2012, Publications Office of the European Union: Luxembourg. p. 62.
- European Commission, *Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. Green Infrastructure (GI) — Enhancing Europe's Natural Capital*, 2013, European Commission: Brussels.
- Jonas, A. *Region and place: regionalism in question*. *Progress in Human Geography*, 2012. **36** (2): p. 263-272.
- Messely, L. *On regions and their actors. An analysis of the role of actors and policy in region-specific rural development processes in Flanders*. PhD-thesis, Ghent University, 2012. Ghent.
- Messely, L., N. Schuermans, J. Desein and E. Rogge, *No region without individual catalysts? Exploring region formation processes in Flanders (Belgium)*. *European Urban and Regional Studies*; 2014. **21** (3): p. 318-330.
- Paasi, A. *The resurgence of the 'region' and 'regional identity': theoretical perspectives and empirical observations on regional dynamics in Europe*. *Review of International Studies*, 2009. **35** (1): p. 121-146.
- Provincie West-Vlaanderen, *De ene streek is de andere niet. 10 jaar gebiedsgerichte werking in de provincie West-Vlaanderen*. Provincie West-Vlaanderen, 2006. Brugge.
- Provincie West-Vlaanderen, *Gebiedsgericht beleid in de praktijk. 20 jaar Europese steun voor de Westhoek 1987-2007*. Provincie West-Vlaanderen, 2009. Brugge.
- Rogge, E., J. Desein, and A. Verhoeve, *The organisation of complexity: A set of five components to organise the social interface of rural policy making*. *Land Use Policy*, 2013. **35**(0): p. 329-340.